

I registret upptas alla slag av tätorter; städer, köpingar, municipal-samhällen samt icke administrativa tätorter i folkräkningens mening (orter med sammanträngd befolkning och yttre stadslik eller tät bebyggd karaktär, vilkas invånare till övervägande del idka annan näring än åkerbruk, och där invånarantalet uppgår till minst 200).

Den omedelbart efter namnet angivna karakteristiken av de icke administrativa tätorterna ("stationssamhälle", "villasamhälle" o.d.) är hämtad ur "Folkräkningen den 31 december 1945".

Vidare ges en karakteristik av yrkesfördelningen bland de i orten boende (exempelvis "W-O: mångsidig industriort") enligt professor W. William-Olssons terminologi i "Ekonomisk-geografisk karta över Sverige". Det torde observeras att karakteristiken alltså icke avser arbetsplatser och företag på orten; en mindre ords yrkesutövare kan ha sina arbetsplatser i en grannort.

Slutligen karakteriseras orten som inköpsort i enlighet med fil.lie. Olov Hölckes för Socialstyrelsens räkning gjorda undersökning. A-ort kallas en inköpsort med tillfredsställande inköpsmöjligheter i fråga om varaktiga konsumtionsvaror. B-orter är (med vissa jämkningar) sådana orter, vilka för andra kommuner än den egna utgör inköpsort, men dock icke har fullt tillfredsställande inköpsmöjligheter. Här införes nu begreppet C-ort, varmed avses inköpsort med minst 5 anställda inom annan detaljhandel än den i livsmedelsbranschen jämte lant- och diversehandeln.

Invånarantalet för 1945 är Folkräkningens liksom siffran på de yrkesverk-samma.

För invånarantalet 1948 resp. 1949 lämnas senaste vid utredigeringen tillgängliga uppgifter. För de icke administrativa tätorterna finns ingen senare uppgift än 1945.

Yrkes- och åldersfördelningen 1945 har hämtats ur "Folkräkningen". Med "jordbruk" avses "Jordbruk med binäringar".

Uppgifterna om industrierna är hämtade dels från Kommerskollegii indust-riststatistik för det vid redigeringen sista tillgängliga året, dels ur "Folk-räkningen 1945". Rubriken "Ej specificerad industri" har här utelämnats. Pro-centen sysselsatta inom varje industrigrupp har beräknats på summan av all in-dustri inkl. "Ej specificerad industri", men exkl. "Byggnadsverksamhet".

De under rubriken "Industriföretag" nämnda företagen avser att utgöra de viktigaste på orten, vart och ett med minst ett par tiotal arbetare. I inget fall har på en ort mer än 10 företag omnämnts.

Statistiken över handelsföretagen är hämtad ur företagsräkningen inom varuhandeln i jan. 1946. Inom huvudgrupperna "Detaljhandel" och "Partihandel" har samtliga företag här medtagits, men inom huvudgruppen "Handel i kombina-tion med hantverk" endast urmakare och guldsmeder", "fotografiska artiklar", bagerier och konditorier samt skrädderier och modeaffärer.

3:dje utredigeringen.

Av denna anledning anges icke någon summa för denna sista huvudgrupp. I några av de först färdigställda länen har ej heller summan för detaljhandel resp. för partihandel angivits. "A.st." betyder arbetsställen. "Anst." skall tolkas som sysselsatta. I företagsräkningen 1946 är förorternas handelsföretag inräknade i siffrorna för huvudorten. Där det har varit möjligt har förorterna skilts ut, men där detta ej låtit sig göra, har anmärkning härom gjorts på förorten ifråga med undantag för Södermanlands län.

Röstfördelningen vid andrakammarvalet 1948 har givetvis endast kunnat erhållas för de administrativa tätorterna. I fråga om några icke administrativa tätorter har dock siffror för ett valdistrikt med samma namn som tätorten angivits. För en del municipalsamhällen, som icke utgjorde egna valdistrikt 1948, har röstsiffrorna vid municipalvalet 1946 lämnats.

När antalet fullmäktige tillhörande de angivna partierna icke stämmer med hela antalet fullmäktige, beror detta på att vissa fullmäktiges partitillhörighet ej är känd. Där kommunalval på grund av ändrade kommungränser o.d. ägt rum senare än 1946 har den nya fullmäktigefördelningen angivits.

Tätortsregistret illustreras av folkmängdsdiagram samt för sådana orter, som anlitas som inköps- och centralorter, av tvenne kartor över ortens influensområde.

Diagrammet visar folkmängds-siffrorna vid jämna tiotal år samt 1805, 1935 och 1945, i den mån siffror finns tillgängliga i den tryckta officiella statistiken. För icke administrativa tätorter finns inga äldre statistiska uppgifter än från 1920, men på diagrammet har i en del fall inlagts en streckad kurva för tidigare år. Denna utgör en approximering, som gjorts med stöd av de av professor W. William-Olsson upprättade kurvorna för kommunernas folkmängdsutveckling och i vissa fall på annat sätt.

Kartorna är gjorda med professor William-Olssons befolkningskarta över Sverige 1940 som underlag. Den ena visar med en heldragen linje den yttre gränsen för vederbörande handelsområde inom skohandeln, en bransch, som torde kunna betraktas som signifikativ för detaljhandeln med varaktigare konsumtionsvaror. Samtliga uppgifter om orternas handelsområden har hämtats från en omfattande skriftlig enquête med på landsbygden bosatta omdömesgilla personer. På samma karta har inlagts gränser för de områden, inom vilka man besöker ortens tandläkare och advokater. "Tandläkargränsen" visar ganska väl, i vilken mån den omgivande landsbygdens befolkning lätt kommer in till orten i fråga; även ganska små orter har nämligen tandläkare, som framgångsrikt konkurrerar med de större orternas. "Advokatgränsen" är en av de yttersta gränserna för välutvecklade och starka handelsorters influens, vilket medför, att de större orterna i detta avseende gör kraftigare intrång på mindre orters influensområden än i fråga om detaljhandeln. Slutligen har gränsen för avgiftsfria santal inlagts. Med skilda stilsorter markeras namn på kommuner och på tätorter.

Den andra kartan visar med ytbeteckning dels det område, inom vilket orten helt dominerar inom detaljhandeln (här bortses hela tiden från detaljhandel med livsmedel samt från lanthandel och diverseaffärer), dels områden, inom vilka orten har en dominerande ställning, men en viss mindre kännbar lokal konkurrens från småorter föreligger, dels områden, inom vilka orten icke dominerar detaljhandeln men dock har ett påtagligt inflytande, dels slutligen områden, inom vilka orten i fråga endast har spridda och sporadiskt återkommande kunder men dock framstår som ett tänkbart alternativ vid inköp. Gränserna följer i huvudsak sockengränserna, men vid behov har socknarna delats.

Som tillägg till vad som ovan sagts om invånarantalet må anföras, att den angivna folkmängdssiffran för en ords handelsområde utgör summan av folkmängden inom det av orten dominerade området plus en tredjedel av befolkningen i de socknar, där orten enligt kartan har ett påtagligt men icke dominerande inflytande. På samma sätt har totalinkomsten och medelinkomsten i en ords handelsområde beräknats. Medelinkomsten avser genomsnittliga inkomsten per invånare.

För de tre storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö har det visat sig lämpligt att med en linje ange en yttre gräns för i enquëten förekommande spridda uppgifter om inköp i någon av dessa städer. Det är ganska självklart, att storstädernas handelsområden även i fråga om detaljhandeln endast med svårighet låter sig infogas i samma beteckningssystem som andra handelsorters. Särskilt storstädernas förorter vållar svårigheter.